

▪ **ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ, ТОВАРНІ ПОТОКИ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ ТА ЇХ ІНФРАСТРУКТУРНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ**

УДК 347.77.028:631.526.32:339.13.001.25 (477)

DOI: 10.37128/2411-4413-2020-1-9

**ПРОБЛЕМИ
КОМЕРЦІАЛІЗАЦІЇ НА
РИНКУ НАСІННЯ В
УКРАЇНІ⁹**

ЗАХАРЧУК О.В.,
*доктор економічних наук, старший
науковий співробітник,
завідувач відділу інвестиційного та
матеріально-технічного забезпечення,
Національний науковий центр «Інститут
аграрної економіки»
(м. Київ),*

МАЗУР К.В.,
*кандидат економічних наук, доцент,
завідувач кафедри аграрного менеджменту,
Вінницький національний
аграрний університет
(м. Вінниця)*

Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики, 2020, № 1

Метою статті є розробка науково обґрунтованих пропозицій щодо розв'язання проблеми комерційного обігу насіння і садивного матеріалу та виплат за використання інтелектуальної власності в Україні.

Висвітлено аналіз сучасного стану й перспективи розвитку насінництва в Україні. Дослідженням установлено, що подальше становлення та розвиток вітчизняної селекції і насінництва, вихід вітчизняних сортів на міжнародний ринок, залучення іноземних інвестицій для створення інфраструктури насінництва, яка б відповідала світовим вимогам та нормам, не можлива без запровадження в Україні сортової сертифікації насіння, членства нашої країни в Міжнародній організації економічного співробітництва і розвитку (ОЕСД) та приєднання до схем сортової сертифікації. Основою розвитку вітчизняної селекції й насінництва у подальшому вбачається через запровадження механізму отримання ліцензійних платежів на основі реального відображення використання вартості насіння і садивного матеріалу та їх реєстрація незалежним органом обліку, нагляду та контролю, а також підтримка національної селекції за рахунок використання селекційних платежів за Farm Saved Seed.

З метою формування цін на насіння і садивний матеріал повноцінного ринкового середовища запропоновано розрахунок нормативної собівартості, закупівельної ціни для заводу та реалізаційної ціни 1 тонни насіння пшениці озимої. Висвітлені шляхи вирішення комерційного обігу насіння і садивного матеріалу та виплат за використання інтелектуальної власності. Намічено перспективні шляхи для прискорення розвитку організації ринку насіння і садивного матеріалу України. Викладено бачення авторів щодо позитивного досвіду використання кондиційного та некондиційного насінневого матеріалу країнами Європейського Союзу.

⁹ ЗАХАРЧУК О.В., МАЗУР К.В., 2020

Розв'язання зазначених проблем дасть можливість налагодження міжнародної співпраці України у сфері охорони прав на сорти рослин і комерційного обігу насіння й садивного матеріалу.

Ключові слова: сорт рослин, насіння і садивний матеріал, захист прав селекціонерів, патент, інтелектуальна власність, комерціалізація.

Табл.: 2. Літ.: 8.

PROBLEMS OF COMMERCIALIZATION ON THE SEED MARKET IN UKRAINE

ZAKHARCHUK Oleksandr,
Doctor of Economics Sciences, Senior Research Worker,
Head of the Department Investment and Logistics,
National Scientific Centre "Institute of Agrarian Economics"
(Kyiv),

MAZUR Kateryna,
Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Head of the Department of Agrarian Management,
Vinnitsia National Agrarian University
(Vinnitsia)

The purpose of the article is to develop scientifically sound proposals for solving the problem of commercial circulation of seeds and planting material and payments for the use of intellectual property in Ukraine.

The analysis of the current state and prospects of seed production in Ukraine is covered. The study found that the further formation and development of domestic breeding and seed production, the entry of domestic varieties in the international market, attracting foreign investment to create a seed industry infrastructure that would meet the world requirements and standards is not possible without the introduction of varietal certification of seeds in Ukraine, membership in Ukraine Organization for Economic Co-operation and Development (OECD) and accession to variety certification schemes. The basis for the development of domestic breeding and seed production is further seen through the introduction of a mechanism for obtaining royalties based on a real reflection of the use of the value of seeds and planting material, and their registration by an independent body of accounting, supervision and control, as well as support for national selection through the use of breeding payments for Farm Saved Seed.

In order to set prices for seeds and planting material of a full-fledged market environment, the calculation of the normative cost, the purchase price for the plant and the selling price of 1 ton of winter wheat seeds have been proposed. Ways of resolving commercial circulation of seeds and planting material and payments for the use of intellectual property are highlighted. Prospective ways to accelerate the development of the organization of the market of seeds and planting material of Ukraine are outlined. The authors' views on the positive experience of using non-conventional and non-conventional seed material in the EU countries are outlined. Solving these problems will help to establish international cooperation of Ukraine in the field of protection of plant variety rights and commercial marketing of seeds and planting material.

Keywords: plants varieties, seed and planting material, protection of rights for selectionists, patent, intellectual property, commercialization.

Tabl.: 2. Lit.: 8.

ПРОБЛЕМЫ КОММЕРЦИАЛИЗАЦИИ НА РЫНКЕ СЕМЯН В УКРАИНЕ

ЗАХАРЧУК О.В.,

*доктор экономических наук, старший научный сотрудник,
заведующий отделом инвестиционного и
материально-технического обеспечения,*

*Национальный научный центр «Институт аграрной экономики»
(г. Киев),*

МАЗУР Е. В.,

*кандидат экономических наук, доцент,
заведующая кафедрой аграрного менеджмента,
Винницкий национальный аграрный университет
(г. Винница)*

Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики, 2020, № 1

Целью статьи является разработка научно обоснованных предложений по решению проблемы коммерческого оборота семян и посадочного материала, и выплат за использование интеллектуальной собственности в Украине.

Освещены анализ современного состояния и перспективы развития семеноводства в Украине. Исследованием установлено, что дальнейшее становление и развитие отечественной селекции и семеноводства, выход отечественных сортов на международный рынок, привлечение иностранных инвестиций для создания инфраструктуры семеноводства, соответствующей мировым требованиям и нормам невозможна без внедрения в Украине сортовой сертификации семян, членства нашей страны в Международной организации экономического сотрудничества и развития (ОЕСД) и присоединения к схемам сортовой сертификации. Основой развития отечественной селекции и семеноводства в дальнейшем видится через внедрение механизма получения лицензионных платежей на основе реального отражения использования стоимости семян и посадочного материала, и их регистрация независимым органом учета, надзора и контроля, а также поддержка национальной селекции за счет использования селекционных платежей за Farm Saved Seed.

С целью формирования цен на семена и посадочный материал полноценной рыночной среды предложено расчет нормативной себестоимости, закупочной цены завода и реализационной цены 1 тонны семян пшеницы озимой. Освещены пути решения коммерческого оборота семян и посадочного материала и выплат за использование интеллектуальной собственности. Намечены перспективные пути для ускорения развития организации рынка семян и посадочного материала Украине. Изложено видение авторов относительно положительного опыта использования кондиционного и некондиционного семенного материала странами Европейского Союза.

Решение указанных проблем даст возможность налаживания международного сотрудничества Украины в сфере охраны прав на сорта растений и коммерческого оборота семян и посадочного материала.

Ключевые слова: сорт растений, семена и посадочный материал, защита прав селекционеров, патент, интеллектуальная собственность, коммерциализация.

Табл.: 2. Лит.: 8.

Постановка проблеми. Декларація Організації Об'єднаних Націй від 28.09.2018р. «Про права селян та інших людей, які працюють у сільській місцевості» поряд з іншими фундаментальними правами, закріпленими у 28 статтях документа, регламентує основні права комерціалізації насінництва у статті 19 «Про право на насіння, яка включає право на використання, вирощування, повторне використання, обмін, транспортування, передачу та продаж насіння. Розвиваючи свою насіннєву культуру, селяни створюють стійкіші на витриваліші системи ведення господарства, у т.ч. в умовах глобальних кліматичних змін», [1]. Також у цій статті підкреслена роль держави: «держави забезпечують, щоб насіннєва політика, охорона сортів рослин та інші закони про інтелектуальну власність, системи сертифікації та закони, що стосуються маркетингу насіння, поважали права селян, зокрема право на насіннєвий матеріал і враховували їх потреби та реалії».

У ст. 12 Закону України «Про насіння і садивний матеріал», де йдеться про право на виробництво та реалізацію насіння і садивного матеріалу, зазначено: «фізичні особи – підприємці та юридичні особи мають право на виробництво насіння та/або садивного матеріалу, за умови додержання майнових прав інтелектуальної власності на сорти рослин» [2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у розвиток ринку насінництва, організації методологічних і методичних засад проведення комерціалізації насінництва зробили такі вчені: С. Бакай, О. Захарчук, М. Зубець, Г. Калетнік, А. Клюкач, Е. Неттевич, К. Назаренко, П. Марініч, О. Пічкур, В. Орешніков, Л. Худолій, П. Цибульов і багато інших [5, 6, 7].

Мета статті – дослідити основні проблеми комерціалізації на ринку насіння, аналіз ринку в Україні та формування пропозицій з покращення ситуації.

Виклад основних матеріалів дослідження. Ураховуючи значну увагу до проблем формування та розвитку ринку насінництва, історію формування системи державного випробування сортів рослин в Україні, стрімкий розвиток селекції та генетики у ХІХ–ХХІ ст., все ж до кінця залишаються не вивченими роль та місце насінництва у підвищенні ефективності рослинницької галузі, державна підтримка селекційних досягнень та сортодослідних вивчень. Неоднозначним є бачення держави у формуванні національних сортових рослинних ресурсів, концепції розвитку на ринку насіння і садивного матеріалу вітчизняної та іноземної селекції.

Подальше становлення та розвиток вітчизняної селекції і насінництва, вихід вітчизняних сортів на міжнародний ринок, залучення іноземних інвестицій для створення інфраструктури насінництва, яка б відповідала світовим вимогам та нормам не можлива без запровадження в Україні сортової сертифікації насіння, членства нашої країни в Міжнародній організації економічного співробітництва і розвитку (ОЕСД) та приєднання до схем сортової сертифікації.

Потенційна пропозиція на ринку насіння і садивного матеріалу в умовах України завжди значно відрізняється від обсягів фактичних продаж і тим

сильніша, чим більш несприятливими є умови для реалізації певного сорту рослин. Якщо 2018 р. у Державному реєстрі сортів рослин знаходилося понад 10,5 тис. сортів, гібридів та ліній рослин, то для розмноження сортового добазового, базового та сертифікованого насіння засівалося лише третина від їхньої кількості. З цією метою нині в Україні використовується близько 4,0 тис. сортів вітчизняної селекції та іноземної селекції.

За розрахунками вчених ННЦ «ІАЕ» НААН України тільки для забезпечення посіву прогнозованих площ в Україні необхідно мати щорічно до 2,5–3,0 млн тонн високоякісного насіння різноманітних сортів лише зернових культур, в тому числі озимих – 1,5–1,8 млн тонн та 1,0–1,2 млн тонн ярих зернових [5, 7].

На макроекономічному рівні науковці розглядають ціну як найважливіший стратегічний критерій, що характеризує кон'юнктуру ринку, оскільки, з одного боку, вона впливає на її стан, а з іншого – є результатом його розвитку. Проте, динаміка руху ціни одиниці насіння не завжди пов'язана зі змінами його якості, а здебільшого залежить від обсягів виробництва й попиту. Зниження попиту на насіння значною мірою зумовлено відсутністю обігових коштів у товаровиробників, необхідністю проводити мінімізацію витрат при вирощуванні сільськогосподарських культур. Мінімізація загальних витрат виробництва можлива лише за умови незначного зменшення фізичних обсягів їхнього використання в розрахунку на одиницю площі виробництва. Відповідно перевищення з боку суб'єктів насінництва пропозиції насіння над попитом, що його заявляли виробники насіння, стримувало зростання цін на насіння.

Насінництво було і залишається досить прибутковою галуззю. Найприбутковішим виробництвом насіння було у 2011 і 2013 рр., коли націнка на насіння еліти становила понад 100%, а першої репродукції – відповідно 71,3 і 92,1%. Тому в нього щорічно спрямовуються значні інвестиції. За розрахунками, здійсненими у процесі цих досліджень, потенційний обсяг виробництва сортового насіння і садивного матеріалу може щорічно становити від 50,0 до 60,0 млрд грн. Особливо значні потенційні можливості для експорту має виробництво насіння пшениці – понад 50 %, ячменю (16,9%), та сої (9,5%), частка яких становить три четвертих від відповідного загального обсягу. Для України, яка є важливим виробником і експортером насіння ріпаку, кукурудзи і соняшнику, необхідно спрямувати зусилля на збільшення потенційної вартості насіння зазначених культур.

Витрати на насіння в рослинництві зросли за останні 12 років від 1,7 млрд грн до 26,4 млрд грн. Частка ж насіння і садивного матеріалу в загальній сумі витрат упала більш як на 2%, що характеризує загальне більш швидше зростання вартості матеріально-технічних ресурсів порівняно зі зростанням цін на насінневий матеріал.

У структурі витрат на виробництво продукції рослинництва насіння займає значну частку. Останніми роками витрати сільськогосподарських

товаровиробників на насіння зросли майже у 15,5 рази, у той час як рівень загальних витрат на гектар ріллі збільшився у 18,3 рази (табл. 1).

Досвід охорони прав на інтелектуальну власність передових країн світу визначає основними два ключові елементи здійснення платежів за її використання:

– роялті (ліцензійний платіж) – сума, що стягається при наданні насіннєвій компанії ліцензії на виробництво та продаж насіння сортів рослин, які мають правову охорону. Платіж включається до суми вартості сертифікованого насіння, сплачується виробником насіння згідно з умовами ліцензійних договорів;

– селекційні виплати за FSS – Farm Saved Seeds (насіння для власних потреб) – сума, яку мають сплачувати фермери за використання з метою розмноження на власному господарстві продукції їхнього врожаю, що був отриманий із висадженого розмножувального матеріалу сорту.

Основою розвитку вітчизняної селекції й насінництва у подальшому вбачається через запровадження механізму отримання ліцензійних платежів на основі реального відображення використання вартості насіння і садивного матеріалу та їх реєстрація незалежним органом обліку, нагляду та контролю, а також підтримка національної селекції за рахунок використання селекційних платежів за Farm Saved Seed (насіння для власних потреб), що використовуються нині товаровиробниками без погодження із селекціонерами.

Розрахунки показують що, якщо сплата ліцензійних платежів у 2017 р. становила 80,0 млн грн, то лише за рахунок отримання селекційних платежів українські селекціонери могли б отримати додатково не менше 900,0 млн грн.

З метою формування цін на насіння і садивний матеріал повноцінного ринкового середовища пропонуємо для використання розрахунок нормативної собівартості, закупівельної ціни для заводу та реалізаційної ціни 1 тонни насіння пшениці озимої (табл. 2). Ідентичні розрахунки можливо зробити й за іншими сільськогосподарськими культурами.

Пропонуємо для виробників насіння і садивного матеріалу залишати частину прибутку від реалізації сортового матеріалу після збирання врожаю та централізовано відправляти партії насіння на великі переробні заводи, які мають усі можливості для його найкращої переробки, протруєння та пакування. Тобто, настав час виробництво насіння із кустарного перевести на широкомасштабний професійний рівень.

Станом на 1 січня 2019 року в Україні працює 47 насіннєвих заводів, й практично кожна область може працювати за зазначеною схемою. Це дало б можливість одержати сортовий матеріал, що дійсно пройшов очистку, калібровку, протруєння, пакування відповідно до міжнародних вимог. Тільки тоді Україна зможе наблизитися до умов сортової сертифікації насіннєвого матеріалу та можливості виходу на міжнародний ринок.

Таблиця 1

Структура виробничих витрат продукції (робіт, послуг) сільського господарства в усіх підприємствах у 2018 році

Види витрат	Усі підприємства		У тому числі фермерські господарства	
	млн. грн	у % до підсумку	млн. грн	у % до підсумку
Витрати – усього	442 993,4	100,0	68 397,4	100,0
Прямі матеріальні витрати – усього	247 997,2	56,0	41 524,8	60,7
у тому числі				
насіння та посадковий матеріал	35 963,5	8,1	7 585,1	11,1
корми	52 036,9	11,7	2 434,2	3,6
з них покупні	22 866,8	5,2	1 195,8	1,7
інша продукція сільського господарства	6 496,8	1,5	330,9	0,5
мінеральні добрива	57 695,7	13,0	13 150,0	19,2
пальне і мастильні матеріали	39 035,6	8,8	9 362,3	13,7
електроенергія	3 920,3	0,9	424,4	0,6
паливо й енергія	4 898,6	1,1	385,2	0,6
запасні частини, ремонтні та будівельні матеріали для ремонту	21 335,5	4,8	4 266,8	6,2
Прямі витрати на оплату праці	25 234,4	5,7	3 467,8	5,1
Інші прямі витрати – усього	95 016,8	21,4	15 597,1	22,8
у тому числі				
відрахування на соціальні заходи	5 533,7	1,2	803,1	1,2
орендна плата за:				
земельні частки (паї)	43 952,0	9,9	7 308,6	10,7
майнові паї	429,5	0,1	63,6	0,1
амортизація	25 752,9	5,8	5 566,8	8,1
Загальновиробничі витрати – усього	74 745,0	16,9	7 807,7	11,4

Джерело: сформовано на основі даних Державної служби статистики України

В основу розробки нового економічного механізму формування та подальшого повноцінного функціонування ринку насіння і садивного матеріалу покладені такі основні принципи:

- мінімізація вартості заходів із регулювання;
- економічна ефективність механізму;
- несуперечність і одновекторність дії різних елементів;
- уникнення дискретності;
- забезпечення «прозорості» ринку.

Заходи державного регулювання, які будуть складовою частиною механізму функціонування ринку сортів рослин, передбачається здійснювати виключно через зміну попиту і пропозиції. Найдешевшим механізмом регулювання попиту і пропозиції є саморегульований ринковий механізм установа рівноваги. Усі інші заходи потребують витрат з державного та місцевих бюджетів.

Для створення повноцінного ринкового середовища вкрай необхідно створити ринкову інфраструктуру в регіонах, відтворити і зміцнити оптову ланку торгівлі сортовим насінням з тим, щоб виробники насіння і садивного матеріалу та покупці мали можливість нормально контактувати, могли повною мірою скористатися сортовими характеристиками насіння і садивного матеріалу,

вибрати найкращі високоврожайні сорти найбільш районованих для конкретної місцевості, профінансувати свої майбутні витрати. Для цього необхідно підключати мережу агроторговельних будинків, самостійних брокерських контор на вже наявних біржах, які б найбільшою мірою були наближені до виробників насіння і садивного матеріалу та товаровиробників сільськогосподарської продукції.

Таблиця 2

Розрахунок нормативної собівартості для фермера, закупівельної ціни для заводу та реалізаційної ціни для сільгоспвиробника 1 тонни насіння пшениці озимої (базове насінництво)

Стаття витрат	Структура витрат на тонну продукції		Питома вага, %
	у натуральному виразі	у вартісному виразі, грн	
Оплата праці (пряма і непряма), люд.-год.	6,32	271,51	6,8
Відрахування на соціальні заходи	x	59,73	1,5
Насіння, кг	46	483,00	12,2
Мінеральні добрива, кг д.р. NPK	21	611,10	15,4
Органічні добрива, тонн	0,5	150,00	3,8
Засоби захисту рослин, кг	x	716,46	18,1
Пально-мастильні матеріали, кг	20,3	606,97	15,3
Електроенергія, кВт-год.	5,6	14,34	0,4
Амортизація	x	428,08	10,8
Поточний ремонт основних засобів	x	188,52	4,8
Плата за оренду земельних ділянок або часток (паїв)	x	333,33	8,4
Інші матеріальні витрати	x	81,21	2,0
Плата за користування позичками банків	x	12,52	0,3
Страхові платежі	x	7,50	0,2
Виробничі витрати, всього (виробнича собівартість)	x	3964,27	100,0
Вироблено насіння 45 * 0,7; ц	31,5	12487,45	x
Транспортні витрати на доставку	x	350,00	x
Повна собівартість 1 т насіння	x	4314,27	x
Норма прибутку, %	x	15,0	x
Маса прибутку	x	1367,78	x
Рівень рентабельності у виробників насіння	x	31,7	x
Закупівельна ціна для заводу, грн	x	5682,05	x
Доробка, грн/т	x	720,00	x
ПДВ	x	120,00	x
Доробка без ПДВ, грн/т	x	600,00	x
Протруювач, грн/т	x	700,00	x
Пакування, грн/т	x	80,00	x
Виплата роялті	x	800,00	x
Всього витрат заводу	x	2180,00	x
Реалізаційна ціна, грн	x	10500,00	x
Рівень рентабельності при реалізації, %	x	33,6	x

Джерело: сформовано на основі [5, 6]

Важливим заходом захисту прав власності на сорти рослин, та вільний вибір покупців сільськогосподарської продукції, є заборона всіляких обмежень на вільне переміщення насіння і садивного матеріалу територією України. Участь держави у створенні інфраструктури ринку сортів рослин є не тільки

бажаною, а й обов'язковою, особливо на етапі формування цін на насіння і садивний матеріал.

Висновки. Отже, враховуючи передовий досвід європейських країн щодо підтримки розвитку насінництва в Україні доцільно:

- підвищити платоспроможність суб'єктів процесу виробництва і використання сортового насіння від початкової до кінцевої ланок товаропросування насіння;

- розробити механізм управління ринком насінництва в напрямі збільшення обсягів пропозиції сертифікованого насіння, подальшого здешевлення його, поліпшення якості та асортименту;

- створити систему насінництва зернових культур у кожному регіоні (області) – селекційно-насінницький центр, насінневий завод та регіональне об'єднання виробників насіння;

- запровадити практику прийняття періодичних, розрахованих мінімум на 4–5 років дії, базових законів з державного регулювання ринку насіння, що сприятиме стабільності й комплексності державного регулювання, його відповідності тенденціям у розвитку національної економіки, зниженню залежності державних програм підтримки від бюджетного процесу;

- здійснити заходи з подальшого приєднання України до Схем сортової сертифікації насіння для міжнародної торгівлі.

Вирішення цих проблем дасть можливість налагодити міжнародну співпрацю України у сфері охорони прав на сорти рослин та комерційного обігу насіння і садивного матеріалу в межах України, зростанню експортного потенціалу національного насінництва та сприятиме залученню додаткових інвестиційних коштів на розвиток селекційної галузі. Вважаємо, що насінництво у перспективі має розвиватися ринковим шляхом за умов створення і функціонування цивілізованого, прозорого, регульованого державою ринкового обігу насіння і садивного матеріалу та захисту інтелектуальних прав селекціонера й селекційних установ.

Список використаних джерел

1. Декларація Організації Об'єднаних Націй від 28.09.2018 р. «Про права селян та інших людей, які працюють у сільській місцевості». URL : <https://undocs.org/ru/A/C.3/73/L.30> (дата звернення: 25.05.2019).

2. Про охорону прав на сорти рослин: Закон України від 17 січ. 2002 р. № 2986. Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2002. № 23. Ст. 163.

3. Про приєднання України до Схеми сортової сертифікації насіння зернових культур. Схеми сортової сертифікації насіння кукурудзи та сорго Організації економічного співробітництва та розвитку : Закон України від 15 лютого 2011 року № 3019. Верховна Рада України. URL : zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3019-17 (дата звернення: 25.05.2019).

4. Gatunki, których odmiany wpisane są do krajowego rejestru (KR). Centralny ośrodek badania odmian roślin uprawnych. URL : http://www.coboru.pl/polska/Rejestr/gat_w_rej.aspx (дата звернення: 25.05.2019).
5. Захарчук О.В. Економіка насінництва. Київ : ННЦ ІАЕ, 2015. 272 с.
6. Zakharchuk O.V. and others. Enabling the Business of Agriculture, 2015. Progress Report. Washington : World Bank Group, 2015. 158 p.
7. Зубець М.В., Тивончук С.О. Наукові основи розвитку агропромислового виробництва на інноваційних засадах. Київ : Аграр. наука, 2006. 480 с.
8. Калетник Г.М., Пришляк Н.В. Ефективність державної підтримки як основа сталого розвитку сільського господарства. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2016. №5 (9) С. 7–23.

References

1. Deklaraciya Organizaciyi Obyednanyx Nacij vid 28.09.2018 roku «Pro prava selyan ta inshyx lyudej, yaki pracuyuyut u silskij miscevoosti». [Declaration of United Nations from 28.09.2018 «About rights for peasants and other people that work in rural locality”]. URL : <https://undocs.org/ru/A/C.3/73/L.30> [in Ukrainian] (accessed 25 May 2019).
2. Zakon Ukrainy Pro oxoronu prav na sorty roslyn : vid 17 sich. 2002 roku № 2986 [Law of Ukraine on tguard of rights on the sorts of plants]. Verkhovna Rada of Ukraine [in Ukrainian]. Verkhovna Rada of Ukraine (BBR). 2002. № 23. Art. 163.
3. Zakon Ukrainy Pro pruyednannya Ukrayiny do Sxemy sortovoyi sertyfikaciyi nasinnya zernovykh kultur. Sxemy sortovoyi sertyfikaciyi nasinnya kukurudzy ta sorgo Organizaciyi ekonomichnogo spivrobitnyctva ta rozvytku : vid 15 lyutogo 2011 roku №3019 [Law of Ukraine on tacking of Ukraine is to Chart of high quality certification of seed of grain-crops. Charts of high quality certification of seed of corn and sorghum of Organization of economic collaboration and development]. Verkhovna Rada of Ukraine. URL : zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3019-17 [in Ukrainian] (accessed 25 May 2019).
4. Gatunki, których odmiany wpisane są do krajowego rejestru (KR). Centralny ośrodek badania odmian roślin uprawnych. URL : http://www.coboru.pl/polska/Rejestr/gat_w_rej.aspx [in Ukrainian] (accessed 25 May 2019).
5. Zaxarchuk, O.V. (2015). *Ekonomika nasinnycztva [Economy of seed-grower]*. Kyiv : NCC IAE [in Ukrainian].
6. Zakharchuk, O.V. and others (2015). Enabling the Business of Agriculture. Progress Report. Washington : World Bank Group [in English].
7. Zubets, M.V., & Tyvonchuk, S.O. (2006). *Naukovi osnovy rozvytku agropromyslovogo vyrobnyctva na innovacijnyx zasadaх. [Scientific bases of development of agroindustrial production are on innovative principles]*. Kyiv : Agrar. nauka. [in Ukrainian].
8. Kaletnik, G. M., Pryshliak, N. V. (2016). *Efektyvnist derzhavnoi pidtrymky yak osnova staloho rozvytku silskoho hospodarstva [Efficiency of state support as the*

basis of sustainable agricultural]. *Economy. Finances. Management: actual issues of science and practical activity*, 5(9), 7-23 [in Ukrainian].

Відомості про авторів

ЗАХАРЧУК Олександр Васильович – доктор економічних наук, старший науковий співробітник, завідувач відділу інвестиційного та матеріально-технічного забезпечення, Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки» (01000, м. Київ, вул. Героїв Оборони, 10, e-mail: zahar-s@ukr.net).

МАЗУР Катерина Василівна – кандидат економічних наук, доцент, завідувач кафедри аграрного менеджменту, Вінницький національний аграрний університет (21008, м. Вінниця, вул. Сонячна, 3, e-mail: mazurk@vsau.vin.ua).

ЗАХАРЧУК Oleksandr – Doctor of Economic Sciences, Senior Research Worker, Head of the Department of Investment and Logistics, National Scientific Centre “Institute of Agrarian Economics” (01000, Kyiv, 10, Heroiv Oborony st., e-mail: zahar-s@ukr.net).

MAZUR Kateryna – Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Head of the Department of Agrarian Management, Vinnytsia National Agrarian University (21008, Vinnytsia, 3 Soniachna st., email: mazurk@vsau.vin.ua).

ЗАХАРЧУК Александр Васильевич, доктор экономических наук, старший научный сотрудник, заведующий отделом инвестиционного и материально-технического обеспечения, НИЦ «Институт аграрной экономики» (01000, г. Киев, ул. Героев Обороны, 10 e-mail: zahar-s@ukr.net);

МАЗУР Екатерина Васильевна – кандидат экономических наук, доцент, заведующая кафедрой аграрного менеджмента, Винницкий национальный аграрный университет (21008, г. Винница, ул. Солнечная, 3, e-mail: mazurk@vsau.vin.ua).